

Atlas boja u jedanaestom i dvanaestom izdanju rečnika Zingarelli: evolucija i karakteristike

Maurizio Barbi

 <https://orcid.org/0000-0003-3735-5588>

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet (Srbija)

maurizio.barbi@fil.bg.ac.rs

Sažetak

Registrowanje boja i njihovih nijansi u nekom rečniku može da predstavlja problem za leksikografe, ali u isto vreme da bude i izazov. Pokušaćemo da okarakterišemo najprikladniji način koji prosečnom korisniku omogućava da shvati značenje boja registrovanih u nekom jeziku, a to je u našem slučaju italijanski jezik. U širokom *korpusu* rečnika koje smo uzeli u razmatranje, jedino rečnik *Zingarelli* ima poseban odeljak pod nazivom *Atlas boja*, koje su date u vidu ilustracija. Cilj istraživanja je analiza razlika među različitim izdanjima ovog rečnika u kojima je prisutan *Atlas boja*, a koji je uveden u toku jedanaestog izdanja (1983–1992) i ažuriran u kasnijim izdanjima. U istraživanju je korišćen kontrastivni metod, jer omogućava posmatranje evolucije *Atlasa boja* kroz različita starija i nova izdanja rečnika *Zingarelli* (1983–2024). Rezultati istraživanja pokazuju nove načine registrovanja boja u vremenskom razdoblju od gotovo četiri decenije. Osim toga, prezentovani su i tonaliteti boje koji su izostavljeni u ovom vremenskom periodu, kao i neki hromonimi na koje smo ukazali leksikografima ovog rečnika.

Ključne reči: boje, hromonimi, italijanski jezik, leksikografija, nijanse, rečnik, *Zingarelli*.

Abstract

The registration of colours and their nuances within a dictionary presents both a problem and a challenge for lexicographers. This paper aims to determine the most effective method for conveying the meaning of colour-related terms to the average user, specifically within the context of the Italian language. Among the examined dictionaries, only the *Zingarelli* dictionary features a dedicated *Atlas of Colours* section, which employs illustrations to represent colours. This research analyses the evolution of the *Atlas of Colours* across various editions of the *Zingarelli* dictionary, beginning with its introduction in the eleventh edition (1983–1992) and continuing through subsequent updates. A contrastive method is employed to observe the changes in the *Atlas* over nearly four decades (1983–1992). The study reveals variations in the registration of colours throughout this period. Additionally, the paper proposes the inclusion of several previously unregistered chromonyms suggested by the author, which could potentially be incorporated into future editions of the *Zingarelli* dictionary.

Keywords: colours, chromonyms, Italian language, lexicography, nuances, dictionary, *Zingarelli*.

1. Uvod

U ovom radu analizirali smo registrovanje hromonima u rečniku *Zingarelli*. Registrovanje boja i odgovarajućih nijansi može da predstavlja problem, ali i izazov za leksikografe, koji imaju zadatak da predstave hromonime uz pomoć definicija koje treba da budu jasne prosečnom korisniku ili *čoveku sa ulice* kako ga je definisao Papini (1977: 314). Analizirali smo definicije u glavnim italijanskim rečnicima i zaključili smo da one

nisu istovetne. Naime, kako sugerišu Bandijera, Bonoto i Belamio (BANDIERA et al. 2017: 90) i Iten (ITEN 1990: 30), postoje različiti načini definisanja boja. Upravo iz tog razloga uporedili smo različita registrovanja koja se tiču *crvene* boje. Ona nam pokazuju da percepcija boja zavisi i od kulture kojoj određeni jezik pripada, kao što su zapazili Marelo (MARELLO 1996: 103) i Šipka (2022: 25–27). Nakon što smo analizirali najvažnije italijanske rečnike, uočili smo da *Zingarelli* jedini ima poseban odeljak posvećen bojama, koji nosi naziv *Atlas boja*. U

ovom atlasu postoji grafička ilustracija određene boje i njen naziv. Od jedanaestog do dvanaestog izdanja rečnika *Zingarelli* (u vremenskom rasponu od gotovo četrdeset decenije, između 1987. i 2024. godine), uočili smo pojavu novih hromonima, ali isto tako i nestanak nekih već postojećih. Rezultat naše komparativne analize je tabela koja predstavlja evolutivni razvoj *Atlasa boja* u ovom vremenskom periodu. Ovoj tabeli smo pridodali i one hromonime koji se nalaze u *Spisku boja* rečnika *Zingarelli* iz 1987. i iz 2024. godine. Hromonimi sa ovog spiska doprineli su dodatnom poređenju pri analizi *Atlasa boja*. Kroz istraživanje i analizu datih hromonima uočili smo nazive koji se zasnivaju kako na analogiji (ARCANGELI 2008: 70–71), tako i na metonimiji (MORTARA GARAVELLI 2010: 18–20) i na sinesteziji (CATRICALÀ 2012: 26). Najzad, ovo istraživanje podstaklo nas je da tragamo za novim hromonimima i da na njih ukažemo leksikografima rečnika *Zingarelli* sa kojima već nekoliko godina sarađujemo. Ove nove boje bi mogle da se nađu u sledećem *Atlasu boja*, što pokazuje da boje, kao i sve druge reči u jednom rečniku, karakterišu kako novonastale reči, tako i zastarele reči, kao što smatra De Mauro (DE MAURO 2006: 107).

2. Registrovanje boja u italijanskim rečnicima

U našem prethodnom radu (BARBI 2018: 1330–1342) bavili smo se evolucijom žute, crvene i plave boje, koje se nazivaju još i osnovnim (ITTEN 1990: 20–21) ili primarnim (ITTEN 1990: 30; UNOLD 1950: 201–202) bojama. Analizirali smo ove boje u rečniku *Zingarelli* u vremenskom rasponu od 1970. do 2015. godine. U ovom radu, međutim, zbog vremenskih ograničenja, analiziramo samo crvenu boju pomoću korpusa koji čini više italijanskih rečnika, među kojima je i *Zingarelli*, budući da „i rečnici (papirni i elektronski, etimološki i sinhronijski) mogu da se smatraju izvorima podataka” (BAZZANELLA 2008: 91).

Definisati određenu boju za leksikografe može da predstavlja kako problem, tako i izazov. Upravo u vezi s tim, po Papiniu (u našem prevodu)

Jedan od najvećih problema za onoga ko kreira neki rečnik predstavlja definicija reči [...]. Ponekad je teško definisati čak i reči koje su deo svakodnevnog govora i u svakodnevnoj upotrebi. Jedan rečnik naučnih termina koji takođe ima za cilj da popularizuje nauku [...], ovako definiše *crvenu*: ‘prva boja vidljivog spektra bele svetlosti disperzovana kroz prizmu; nalazi se u polju najvećih talasnih dužina između 7500 i 6450 angstrema na ivici toplotnih zračenja’. Smatram da je ova definicija naučno tačna, ali kao običan čovek, da iz iskustva ne znam šta je *crvena* boja, ne bih uspeo da razumem ovu definiciju. U ovom slučaju rečnici [...] rešavaju problem [...] tako što se pozivaju na univerzalno poznate pojmove ili primene, istovremeno ne uskraćujući publiku za neko naučno objašnjenje koje nije previše stručno [...] (PAPINI 1977: 314).

Prema tome, kao što možemo da vidimo, jedan od najvećih problema leksikografa je upravo definicija boja. Problem koji je izneo Papini pre skoro pola veka još uvek je aktuelan. U nastavku ćemo predstaviti značenja *crvene* onako kako je ona definisana u sledećim rečnicima italijanskog jezika:

rosso agg. e s. m. [...] – 1. Uno dei colori dello spettro della luce visibile, precisamente quello corrispondente alla regione di lunghezze d’onda maggiori, approssimativamente comprese tra 800 e 640 nm; è anche uno dei tre colori primari (insieme con il verde e il blu), dalla cui composizione (o sintesi) additiva vengono ottenuti (per es., nella televisione a colori) i colori restanti. Usi come agg.: **a.** Di colore rosso: *il cinabro è r.; inchiostro r.; una matita r. e blu; una cravatta r.; vino r.* (e, secondo le gradazioni e sfumature: *r. chiaro o intenso, r. rubino, r. granato*) [...]¹.

Izvod 1. Rečnik Treccani online.

rosso 1. **agg.**, di colore simile a quello dei papaveri, dei pomodori maturi e delle ciliege: *vestito rosso, vernice rossa, rose rosse* [...] **6. s.m.** [...] FO fis. colore primario fondamentale dell’iride compreso tra l’aranciato e il violetto [...]².

Izvod 2. Rečnik De Mauro online.

rosso **agg.** 1 Dello stesso colore del sangue vivo, uno dei sette colori fondamentali dell’iride: *vino r.; mele, rose r.; pesci r.; capelli r.* [...] **1** Colore r.: *r. scarlatto, vermiglio, fuoco* [...]³.

Izvod 3. Rečnik Sabatini Coletti online.

rosso **A** **agg.** 1 Di colore che nello spettro sta tra il violetto e l’arancio, ed è quello caratteristico del sangue, del fuoco, del papavero: *r. come il sangue; smalto, vestito r.; rosa rossa; vino r.* [...] **B s.m.** [...] **1** Colore rosso: *ha fatto dipingere l’auto di r.; il r. delle sue labbra; r. fiammeggiante* [...]⁴.

Izvod 4. Rečnik Hoepli online.

rosso 1. di colore simile a quello del sangue vivo, della porpora, del ferro incandescente: *una gonna rosso ciliegia; un inchiostro rosso; vino rosso* [...] **s. m. 1.** il colore rosso, uno dei sette colori dell’iride: *un rosso cupo* [...]⁵.

Izvod 5. Rečnik Garzanti online.

rosso **agg** e **s. m. 1 s. m.** Il colore corrispondente alle radiazioni elettromagnetiche di lunghezza d’onda compresa approssimativamente tra 645 nm e 750 nm; è uno dei tre colori primari, insieme al verde e al blu, dalla sovrapposizione dei quali si possono ricostruire tutti gli altri colori dello spettro visibile; è comunemente identificato col colore del sangue e del fuoco: *colorire in r.; tingere di r., il r. delle labbra; un vestito di un bel r.* [...] con opportune determinazioni per definire la sfumatura: *r. papavero, r. bandiera, r. magenta* [...].

Izvod 6. Rečnik Devoto Oli 2007.

rosso **A** **agg.** 1 che è del colore del sangue vivo, della porpora, del rubino e sim.: *smalto, inchiostro, abito, vino rosso* [...] **B s. m. 1** il colore rosso: *rosso scuro, bruno, fiammante* [...].

Izvod 7. Rečnik Zingarelli 2024.

¹ Internet sajt:

<<https://www.treccani.it/vocabolario/rosso/>> [29.02.2024].

² Internet sajt:

<<https://dizionario.internazionale.it/parola/rosso>> [29.02.2024].

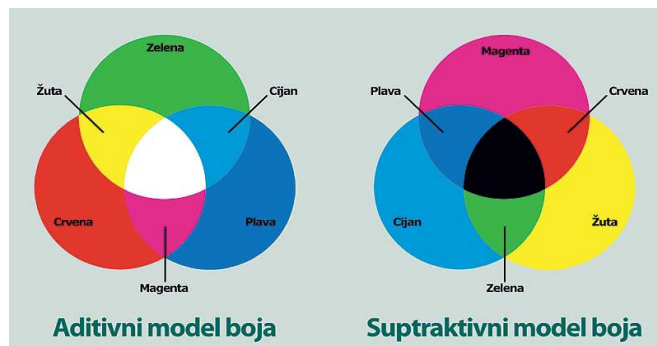
³ Internet sajt: <https://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/R/rosso.shtml?refresh_ce> [29.02.2024].

⁴ Internet sajt: <https://www.grandidizionari.it/Dizionario_Italiano/parola/R/rosso.aspx?query=rosso> [04.04.2024].

⁵ Internet sajt: <<https://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=rosso>> [29.02.2024].

Opisi *crvene* dokazuju koliko su Papinijevi zaključci aktuelni. Jedini izuzetak predstavlja *Izvod 2*, koji u odeljku *1. agg* ('*prid.*') uvodi različite poznate reference (*zrela paradajz, trešnje*), dok se jezik struke (fizika) pojavljuje u 6. značenju. I *Izvod 5* zasniva se na istom principu, bez ikakvih referenci na jezik struke. *Izvod 3*, međutim, objedinjuje poznate reference i jezik struke u jedinstveno značenje, bez dodatnih pojašnjenja, analogno *Izvodu 4*. S druge strane, *Izvod 1* daje prvenstvo naučnom jeziku, dok poznate reference, koje ne asociraju nedvosmisleno na *crvenu* boju (*inchiestro* 'mastilo', *matita* 'olovka', *cravatta* 'kravata'), stavlja u drugi plan. Naučni jezik je prisutan i u *Izvodu 6*, gde je objedinjen sa poznatim referencama (*colore del sangue e del fuoco* 'boja krvi i vatre'). Najzad, u *Izvodu 7* u oba značenja (*agg. 1* i *s.m. 1*) leksikografi su odlučili da daju prednost poznatim i nedvosmislenim referencama (*sangue* 'krv'). Isto tako, i primeri predstavljeni u *agg. 1*, zahvaljujući prethodnom opisu, podjednako su nedvosmisleni.

Takođe, u *Izvodu 1* i *Izvodu 6*, među *primarnim bojama* uočavamo *zelenu*, bez objašnjenja na šta se primarne boje odnose, što prosečnom korisniku može predstavljati problem u razumevanju. Naime, kako tvrde Bandijera, Bonoto i Belamio, „postoje mnogi modeli za definisanje boja, ali se oni ne mogu objektivizirati u jedinstven model i zavise od teorijske perspektive u koju se postavljamo” (BANDIERA et al. 2017: 90).

Prikaz 1. Primarne boje: aditivni model boja / suptraktivni model boja.

Na primer, s jedne strane stoje *primarne boje*, svojstvene *suptraktivnom modelu boja* (BANDIERA et al. 2017: 90) i strukturalnoj teoriji boja (ITTEN 1990: 30), koje se sastoje od *crvene*, *žute* i *plave*. Rezultat mešanja ove tri boje je *crna* i u štampi je ova klasifikacija poznata kao CMYK (na engleskom *Cyan, Magenta, Yellow, Key*⁶, odnosno *cijan, magenta, žuta* i *crna*). S druge strane, pak, stoje *primarne boje* svojstvene *aditivnom modelu* (BANDIERA et al. 2017: 90–91) koje se sastoje od *crvene*, *zelene* i *plave* i koje su poznate kao skraćenica RGB (na engleskom *Red, Green, Blue*), a na koje se odnose *Izvod 1* i *Izvod 6*.

⁶ Key odgovara crnoj boji (*black*), koja je tako kodifikovana da se ne bi mešala sa plavom.

Dva modela koja smo upravo predstavili i na koje upućuju rečnici iz našeg korpusa nisu jedina dva raspoloživa modela. Tako, kako Marelo smatra, „u slučaju boja čini se da preovlađuje ideja da svi opažaju iste boje, iako različiti jezici doživljavaju spektar boja na različit način” (MARELLO 1996: 103). Na istom tragu i Šipka, pozivajući se na radove Berlina i Keja (BERLIN – KAY 1969), tvrdi da postoji barem sedam stepena preciznosti koje različite kulture koriste u podeli hromatskog spektra:

[...] one (black and white), two (black, white, and red), third A (black, white, red, green, and a possible extension to blue), third B (black, white, red, and yellow), fourth (black, white, red, green, and yellow), five (black, white, red, green, yellow, and blue), sixth (black, white, red, green, yellow, blue, and brown), and seventh (black, white, yellow, blue, brown, violet, pink, orange, and gray) (ŠIPKA 2022: 25).

Šipka (2022: 26–27) smatra da se ove boje obogaćuju sadržajima koji mogu da variraju od jedne do druge kulture, te se stoga na jednu istu referencu može odnositi različita boja. Na primer, u italijanskoj kulturi, kao i u francuskoj ili nemačkoj, sa vinom se dovodi u vezu određena nijansa *crvene* (kao što možemo da vidimo i u rečniku *Zingarelli*), dok se u drugim kulturama, na primer u srpsko-hrvatskoj, radi o *crnoj* boji (*crno vino*). I budući da „jezici definišu percepcije boja, kao i konotacije i značenja koja im se pripisuju” (ŠIPKA 2022: 30), među brojnim hromonimima zabeleženim u rečniku *Zingarelli* puno je onih koji su specifični za italijanski jezik, budući da se odnose na mesta (*sijena mrkožuti oker, parma ljubičasta*), na istoriju umetnosti (*Paolo Veroneze zelena*), kao i na istorijske događaje (*solferino jarkocrvena, magenta crvena*) koji se tiču italijanske kulture.

3. Atlas boja rečnika *Zingarelli*

Upoređivanje rečnika koje smo analizirali pokazuje da je *Zingarelli* jedini rečnik koji ima poseban odeljak posvećen bojama. U rečniku Devota i Olija (DEVOTO – OLI 1990), na primer, postoje tabele u boji posvećene najrazličitijim oblastima, dok u rečniku Duroa i De Felicea (DURO – DE FELICE 1993) uočavamo veći broj tabela u odnosu na rečnik Devota i Olija, ali ipak nijedna od njih nije posvećena bojama (DURO – DE FELICE 1993: tabele I–XVI; XVII–XLVIII). *Atlas boja* (nadalje ADC, *Atlante dei colori*) u rečniku *Zingarelli*, dakle, predstavlja jedinstven primer među najznačajnijim italijanskim rečnicima. Naime, osim u ranije konsultovanim *online* rečnicima, i u drugim rečnicima (DARDANO 1980; DEVOTO – OLI 1990; DEVOTO – OLI 2006; DE MAURO 2000; GARZANTI 1998; PALAZZI – FOLENA 1995; SABATINI – COLETTI 1997) uočavamo nedostatak odeljka posvećenog bojama.⁷

⁷ Postoje i posebni rečnici boja poput sledećih rečnika: *Il dizionario*

Zingarelli je objavljivanjem novog, dvanaestog izdanja 2022. godine zvanično proslavio stogodišnjicu⁸, iako je ovaj rečnik, kako tvrdi Kanela (CANNELLA 2010: 121), zapravo nastao 1917. godine. Rečnik je stalno osavremenjivan, te je u okviru jedanaestog izdanja (1983–1992) objavljen i ADC. Ovaj atlas se sastoji od spiska naziva primarnih boja (i nijansi) koje su u upotrebi. Svaki naziv prati pravougaonik koji vizuelno ilustruje odgovarajuću boju.

U jedanaestom izdanju, koje je prvi put objavljeno 1983. godine, u početku nije bilo ADC–a. Na osnovu našeg istraživanja, on se prvi put pojavljuje u izdanju iz 1987. godine⁹. Radi se o pionirskoj ideji koja, po našem mišljenju, doprinosi rešenju ozbiljnog problema koji je, kao što smo već naveli, zapazio Papini.

Za naše istraživanje smo, pored izdanja iz 1987, uzeli u obzir i ono iz 1994. (ZINGARELLI 1994), kojim započinje dvanaesto izdanje (ZINGARELLI 2002), jer „je potpuno izmenjen *Atlas boja* koji sada ima nova imena boja i novu podelu na različite nijanse” (ZINGARELLI 2002: 3), kao i izdanje iz 2024. godine (ZINGARELLI 2024), koje predstavlja novo, dopunjeno izdanje¹⁰ kojim se ovaj rad bavi.

U izdanju iz 1987, baš kao i u onom iz 1994, raspored boja je vrlo ujednačen, bez grupisanja vrsta boja. Međutim, počev od rečnika iz 2002, uočavamo promenu u predstavljanju boja u okviru ADC–a, te su one tako razvrstane u grupe kao što su *colori pastello* 'pastelne boje', *colori chiari* 'svetle boje', *colori vivaci* 'žive boje', *colori profondi* 'mrke boje', *colori scuri* 'tamne boje', *colori opachi* 'mat boje' i *colori grigi* 'sive boje'.

Na ovu kategorizaciju, počev od izdanja iz 2006, nadovezuje se jedan važan kriterijum koji doprinosi većoj objektivnosti ADC–a. Radi se o procentima boje izraženim pomoću štampe u boji (*cijan*, *magenta*, *žuta* i *crna*) i navedenim ispod svakog naziva boje. Ovi podaci verovatno prevazilaze potrebe prosečnog korisnika, ali doprinose objektivnosti i time se, po nama, rešavaju problemi o kojima govori Papini. Osim toga, štampa u boji bi mogla da predstavlja rešenje za precizniju konotaciju skoro neprimetnih postepenih prelaza boja, kako smatra Aprile (APRILE 2005: 30). Naime, procenti štampe u boji

dei colori (2001), *Atlante cromatico* (1989), oba u izdanju izdavačke kuće Zanichelli, koje nažalost nismo bili u mogućnosti da konsultujemo.

⁸ Prvo izdanje, objavljeno u sveskama, datira iz 1917. godine, dok je *Zingarelli* 1922. objavljen u jednom tomu.

⁹ ADC–a nema u izdanju iz 1983. (*Zingarelli Gigante*), niti u onome iz 1984. godine. Moguće je da je ADC dodat u nova izdanja, iz 1985. i 1986, koja nismo pronašli. Iz tog razloga, uzimamo u obzir novo izdanje iz 1987.

¹⁰ Za uvid u različite ADC koje citiramo, upućujemo na konsultaciju odgovarajućih štampanih verzija rečnika *Zingarelli*.

prisutni u *Atlasu boja* omogućavaju pronalaženje tačne nijanse neke boje koja ne može uvek biti verno prikazana na papiru ili u elektronskom obliku.

4. Hromonimi prisutni u *Atlasu boja*

U nastavku ćemo predstaviti tabelu koja sadrži hromonime iz *Atlasa boja*. *Tabela 1* u prvoj koloni sadrži naš prevod boja prisutnih u *Atlasu boja* koji obuhvata vremenski period od 1983. do 2024. godine. Boje sa oznakom ▼ (druga i treća kolona) odnose se na odeljak *tab. 1* (sa spiskom boja) iz 1983. (ZINGARELLI 1983: 2235) i na *spisak boja* iz 2024. (ZINGARELLI 2024: 488). Preostale kolone se pak odnose na ADC koji su uzeti u obzir, dok je unos odgovarajućih boja navedenih u prvoj koloni označen simbolom ●. Odsustvo simbola u jednoj ili više kolona odgovara odsustvu boje u *Atlasu boja* ili u dva spiska gore navedenih boja.

Uz neke reči iz *Tabele 1* stoji simbol ♣ koji odgovara klasi reči koje nazivamo *rečima koje treba sačuvati* i kojima smo se već bavili u jednom od naših prethodnih radova (BARBI 2018: 1144–1378). Radi se o rečima koje su manje u upotrebi u odnosu na odgovarajuće sinonime (npr. *milina* / *radost*) i koje u slučaju boja dobijaju, po našem mišljenju, još specifičnije i nedvosmislenije značenje zahvaljujući procentima za štampu u boji koji su ušli u *Atlas boja*. To su sledeće boje: *amaranto* 'amarant', *bigio* 'siva', *ceruleo* 'svetloplava', *glaucio* 'plavozelena', *turchese* 'tirkizna', *turchino* 'tamnoplava', *carminio* 'karmin-crvena', *cereo* 'voštanobela', *cremisi* 'jarkocrvena', *eburneo* 'slonovača-siva', *incarnato* 'boja kože', *indaco* 'indigo-plava', *ocra* 'oker', *porpora* 'purpur', *sanguigno* 'krv-crvena', *scarlato* 'skerletna' i *vermiglio* 'jarkocrvena'. Neke od ovih boja koje nisu prisutne u *Atlasu boja* ipak se nalaze u rečniku, kao na primer *vermiglio* 'jarkocrvena'. U prvoj koloni *Tabele 1*¹¹ oznaka „/” razdvaja hromonim na italijanskom od hromonima na srpskom.

¹¹ Za prevod hromonima sa italijanskog na srpski koristili smo Lazarević (2013), Klajn (2006) i Vidić i dr. (2018).

Hromonimi navedeni u <i>Atlasu boja</i> rečnika Zingarelli	Z. 1983	Z. 2024	Z. 1987 ADC	Z. 1994 ADC	Z. 2002 ADC	Z. 2024 ADC
albicocca / <i>kajsija</i>					•	•
albicocca chiaro / <i>svetla kajsija</i>					•	•
albicocca opaco / <i>tamna kajsija</i>					•	•
(bianco) albo / <i>albo(-bela)</i>	▼	▼				
(rosso) ♣ amaranto / ♣ <i>ljubičastocrvena</i>	▼	▼	•	•		
(giallo) ambra / <i>tamnožuta</i>	▼	▼	•	•	•	•
(rosso) aragosta / <i>jastog(-crvena)</i>		▼				
arancio / <i>narandžasta</i>			•	•	•	•
arancio chiaro / <i>svetlonarandžasta</i>					•	•
arancione / <i>oranž</i>	▼	▼				
(bianco) argento / <i>srebrnobela</i>	▼	▼				
(bianco) avorio / <i>slonovača(-bela)</i>	▼	▼				
azzurro / <i>plava</i>	▼	▼			•	•
azzurro cielo / <i>nebeskoplava</i>					•	•
azzurro opaco / <i>mat-plava</i>					•	•
(giallo) banana / <i>banana(-žuta)</i>	▼					
(marrone) beige / <i>(smeđe-)bež</i>	▼	▼	•	•	•	•
bianco / <i>bela</i>	▼	▼	•	•	•	•
(grigio) ♣ bigio / <i>(siva) ♣ siva</i>	▼	▼				
bordeaux / <i>bordo</i>		▼	•	•	•	•
(blu) acquamarina / <i>akvamarin(-plava)</i>	▼	▼				
blu azzurro manganese / <i>mangan-plava</i>			•	•		
(bianco) candido / <i>snežnobela</i>	▼	▼				
blu cielo / <i>nebo-plava</i>	▼	▼				
blu cobalto / <i>kobaltnoplava</i>	▼	▼	•	•	•	•
blu ♣ ceruleo / ♣ <i>svetloplava</i>	▼	▼	•	•		
blu di Parigi / <i>pariskoplava</i>			•	•	•	•
blu di Prussia / <i>pruskoplava</i>			•	•		
blu d'oriente / <i>orijentalnoplava</i>			•	•		
blu elettrico / <i>električnoplava</i>	▼	▼				
(blu) gendarme / <i>žandarm(-plava)</i>	▼					
(blu) ♣ glauco / ♣ <i>plavozelena</i>	▼	▼				
(blu) lapislazzuli / <i>lapis lazuli(-plava)</i>	▼					
blu manganese / <i>mangan-plava</i>					•	•
blu navy / <i>mornarskoplava</i>		▼			•	•
blu notte / <i>noćnoplava</i>	▼	▼	•	•		
blu oceano / <i>okean-plava</i>					•	•
(blu) oltremare / <i>ultramarin(-plava)</i>	▼	▼				
blu oltremare chiaro / <i>svetla ultramarin</i>			•	•		
blu oltremare scuro / <i>tamna ultramarin</i>			•	•	•	•
(blu) orizzonte / <i>horizont(-plava)</i>	▼					
blu pavone / <i>paun-plava</i>	▼	▼	•	•	•	•
(blu) saraceno / <i>saracenska (plava)</i>	▼					
blu ♣ turchese / ♣ <i>tirkiznoplava</i>	▼	▼	•	•	•	•
(blu) ♣ turchino / ♣ <i>tamnoplava</i>	▼	▼				

(blu) ultramarino / <i>ultramarin(-plava)</i>	▼					
blu zaffiro / <i>safir-plava</i>	▼	▼	•	•	•	•
bruno Van Dyck / <i>Van Dajk-braon</i>			•	•		
(giallo) cadmio / <i>kadmijum(-žuta)</i>	▼					
(marrone) caffè / <i>kafenobraon</i>	▼	▼				
(marrone) caffelatte / <i>bela kafa(-braon)</i>	▼	▼				
(giallo) canarino / <i>kanarinac(-žuta)</i>	▼	▼				
(marrone) cammello / <i>kamila(-braon)</i>	▼	▼			•	•
(rosso) cardinale / <i>kardinal (crvena)</i>	▼	▼				
(rosso) ♣ carminio / ♣ <i>karmin(-crvena)</i>	▼	▼	•	•	•	•
cedro / <i>citron</i>					•	•
cedro chiaro / <i>svetla citron</i>					•	•
cedro opaco / <i>mat-citron</i>					•	•
(bianco) ♣ cereo / ♣ <i>voštanobela</i>	▼	▼				
celeste / <i>svetloplava</i>	▼	▼	•	•	•	•
(grigio) cenere / <i>pepeljastosiva</i>	▼	▼				
ciano primario / <i>primarni cijan</i>			•	•	•	•
(rosso) ciclamino / <i>ciklama(-crvena)</i>	▼	▼	•	•		
cielo invernale / <i>zimsko nebo</i>					•	•
(marrone) cioccolata / <i>čokoladnobraon</i>	▼	▼	•	•		
cipria / <i>puder</i>					•	•
(rosso) corallo / <i>koralnocrvena</i>	▼	▼	•	•		
(nero) corvino / <i>gavran(-crna)</i>		▼				
(bianco) crema / <i>krem(-bela)</i>	▼	▼				
(giallo) crema / <i>krem(-žuta)</i>	▼	▼				
(rosso) cremisi / ♣ <i>jarkocrvena</i>	▼	▼				
(bianco) creta / <i>kreda(-bela)</i>	▼					
(giallo) cromo / <i>hrom(-žuta)</i>	▼	▼				
(nero) ebano / <i>ebanovina(-crna)</i>		▼				
(bianco) ♣ eburneo / ♣ <i>slonovača(-bela)</i>	▼	▼				
(marrone) écru / <i>konop(-braon)</i>		▼				
(grigio) ferro / <i>gvozdено(siva)</i>	▼	▼				
(rosso) fragola / <i>jagoda(-crvena)</i>	▼	▼			•	•
(rosso) geranio / <i>geranijum(-crvena)</i>	▼	▼				
(bianco) gesso / <i>kreda(-bela)</i>	▼	▼				
giallo cadmio arancio / <i>narandžasta kadmijum-žuta</i>			•	•		
giallo cadmio limone / <i>limun kadmijum-žuta</i>			•	•		
giallo cadmio chiaro / <i>svetla kadmijum-žuta</i>			•	•		
giallo cadmio scuro / <i>tamna kadmijum-žuta</i>			•	•		
giallo chiaro / <i>svetložuta</i>					•	•
giallo cromo arancio / <i>narandžasta hrom-žuta</i>			•	•		
giallo cromo chiaro / <i>svetla hrom-žuta</i>			•	•		
giallo cromo scuro / <i>tamna hrom-žuta</i>			•	•		
giallo di Marte / <i>mars-žuta</i>			•	•		
giallo di Napoli / <i>napuljskožuta</i>			•	•	•	•
giallo indiano / <i>indijskožuta</i>			•	•		
giallo primario / <i>primarna žuta</i>			•	•	•	•
giallo oro / <i>zlatnožuta</i>					•	•

giallo Senegal / <i>senegal-žuta</i>			•	•		
giallo zolfo / <i>sumpornožuta</i>			•	•		
(rosso) granata / <i>nar, granat(-crvena)</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio / <i>siva</i>	▼	▼			•	•
grigio antracite / <i>antracit-siva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio azzurro / <i>plavosiva</i>					•	•
grigio blu / <i>teget-siva</i>					•	•
grigio chiaro / <i>svetlosiva</i>					•	•
grigio fumo / <i>dim-siva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio marrone / <i>braon-siva</i>					•	•
grigio muschio / <i>mahovina-siva</i>					•	•
grigio oliva / <i>maslinastosiva</i>					•	•
grigio perla / <i>bisernosiva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio piombo / <i>olovnosiva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio prugna / <i>šljiva-siva</i>					•	•
grigio scuro / <i>tamnosiva</i>					•	•
grigio tortora / <i>gugutka-siva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio verde o grigioverde / <i>zelenosiva</i>	▼	▼	•	•	•	•
grigio viola / <i>ljubičastosiva</i>					•	•
(rosso) ♣ incarnato / ♣ <i>boja kože (-crvena)</i>	▼	▼	•	•	•	•
(nero) inchiostro / <i>mastiljavocrna</i>	▼					
♣ indaco / ♣ <i>indigo</i>	▼	▼	•	•	•	•
lacca di garanza cremisi / <i>broć-crvena</i>			•	•		
lacca di garanza rosa / <i>roze broć-crvena</i>			•	•		
lacca di garanza scura / <i>tamna broć-crvena</i>			•	•		
lacca di geranio / <i>geranijum-jarkocrvena</i>			•	•		
lacca solferino / <i>solferino-jarkocrvena</i>			•	•	•	•
(rosso) lampone / <i>malina(-crvena)</i>		▼			•	•
lampone opaco / <i>tamna malina</i>					•	•
(bianco) latte / <i>mleko(-bela)</i>	▼	▼				
(bianco) latteo / <i>mlečnobela</i>	▼	▼				
(bianco) lattiginoso / <i>beličasta(-bela)</i>	▼	▼				
lavanda / <i>lavanda</i>					•	•
lavanda chiaro / <i>svetla lavanda</i>					•	•
lavanda opaco / <i>tamna lavanda</i>					•	•
(violetto) lilla / <i>(ljubičasto)lila</i>	▼	▼	•	•	•	•
lilla opaco / <i>tamnolila</i>					•	•
(giallo) limone / <i>limun(-žuta)</i>	▼	▼				
(rosso) magenta / <i>magenta(-crvena)</i>	▼	▼				
magenta primario / <i>primarna magenta</i>			•	•	•	•
(violetto) malva / <i>slezova boja</i>	▼	▼	•	•	•	•
marrone / <i>braon/smeđa</i>	▼	▼			•	•
marrone Avana / <i>havana-braon/smeđa</i>	▼	▼	•	•		
marrone bruciato / <i>pečena braon/smeđa</i>	▼	▼				
marrone scuro / <i>tamnobraon/smeđa</i>					•	•
(rosso) mattone / <i>cigla(-crvena)</i>	▼	▼			•	•
(rosso) minio / <i>minijum(-crvena)</i>	▼					
muschio opaco / <i>zagasiti mošus</i>					•	•

muschio scuro / <i>tamni mošus</i>					•	•
nero / <i>crna</i>	▼	▼	•	•	•	•
(bianco) niveo / <i>snežnobela</i>	▼	▼				
(marrone) nocciola / <i>lešnik(-braon/smeđa)</i>	▼	▼				
(giallo) ♣ ocre / ♣ <i>oker(-žuta)</i>	▼	▼			•	•
ocra bruna / <i>oker-smeđa</i>			•	•	•	•
ocra gialla / <i>oker-žuta</i>			•	•		
ocra rossa / <i>oker-crvena</i>			•	•		
oro / <i>zlatna</i>					•	•
(giallo) paglierino / <i>boja slame</i>	▼	▼				
(bianco) panna / <i>krem(-bela)</i>	▼	▼				
(bianco) perla / <i>bisernobela</i>	▼	▼				
(rosso) ♣ porpora / ♣ <i>purpurno(crvena)</i>	▼	▼	•	•		
prugna / <i>šljiva</i>			•	•	•	•
(grigio) pulce / <i>buva(-siva)</i>	▼	▼				
(rosso) rame / <i>bakar(-crvena)</i>	▼					
(rosso) rosa / <i>ruža(-crvena)</i>	▼	▼	•	•	•	•
rosa antico / <i>starinskoroze</i>					•	•
rosa chiaro / <i>svetloroze</i>					•	•
rosa di Parma / <i>parma-roze</i>			•	•		
rosa salmone / <i>losos-roze</i>					•	•
rosso / <i>crvena</i>	▼	▼			•	•
rosso angelico / <i>anđeoskocrvena</i>			•	•		
rosso cadmio chiaro / <i>svetla kadmijum-crvena</i>			•	•		
rosso cadmio scuro / <i>tamna kadmijum-crvena</i>			•	•		
rosso di Pozzuoli / <i>pocuoli-crvena</i>			•	•		
rosso rubino / <i>rubin-crvena</i>	▼	▼	•	•		
rosso uccello / <i>ptica-crvena</i>			•	•		
(rosso) ruggine / <i>rđa(-crvena)</i>	▼	▼	•	•	•	•
(marrone) sabbia / <i>pesak(-braon/smeđa)</i>	▼	▼	•	•		
(rosso) sangue / <i>krv(-crvena)</i>	▼	▼				
sanguigna / <i>boja krvi</i>			•	•		
(rosso) ♣ sanguigno / ♣ <i>krvavo(-crvena)</i>	▼	▼				
(rosso) ♣ scarlatto / ♣ <i>skerletna</i>	▼	▼	•	•		
seppia / <i>smeđecrna</i>			•	•		
(marrone) tabacco / <i>duvan(-braon/smeđa)</i>	▼	▼	•	•	•	•
(grigio) talpa / <i>krtica(-siva)</i>	▼	▼				
(rosso) tango / <i>tango(-crvena)</i>	▼	▼				
terracotta / <i>terakota</i>					•	•
terra di Siena / <i>mrkožuti oker (sijena)</i>					•	•
terra di Siena bruciata / <i>pečeni mrkožuti oker (pečena sijena)</i>			•	•	•	•
terra di Siena naturale / <i>prirodni mrkožuti oker (prirodna sijena)</i>			•	•		
terra d'ombra bruciata / <i>pečena terra ombra</i>			•	•		
terra d'ombra naturale / <i>prirodna terra ombra</i>			•	•		
terra verde / <i>zelena zemlja</i>			•	•	•	•
(marrone) testa di moro / <i>mavarskosmeđa</i>	▼	▼				
(giallo) topazio / <i>topaz(-žuta)</i>	▼					

turchese opaco / tamnotirkizna					•	•
(giallo) uovo / jaje(-žuta)	▼					
verde / zelena					•	•
verde acqua / vodenozelena	▼	▼	•	•	•	•
verde acqua opaco / tamna vodenozelena					•	•
(verde) bandiera / zastava(-zelena)	▼	▼				
verde bottiglia / flaša-zelena	▼	▼	•	•	•	•
verde cadmio / kadmijum-zelena			•	•		
verde cadmio chiaro / svetla kadmijum-zelena			•	•		
verde chiaro / svetlozelena					•	•
verde cinabro chiaro / svetla cinober-zelena			•	•		
verde cinabro scuro / tamna cinober-zelena			•	•		
verde cobalto / kobaltnozelen			•	•		
(verde) foglia morta / suvi list(-zelena)	▼	▼				
verde foresta / šuma-zelena					•	•
verde limone / limun-zelena			•	•	•	•
(verde) mare / morskozelena	▼	▼				
verde mela / jabuka-zelena					•	•
verde muschio / mošus-zelena			•	•		
verde oliva / maslinastozelena	▼	▼	•	•	•	•
verde opaco / tamnozelen					•	•
verde ossido di cromo / hromoksid-zelena			•	•		
verde pallido / bledozelena					•	•
verde perla / bisernozelena					•	•
verde permanente chiaro / svetla trajnozelen			•	•		
verde permanente scuro / tamna trajnozelen			•	•		
verde pino / bor-zelena			•	•	•	•
(verde) pisello / grašak-zelena	▼	▼				
verde prato / livada-zelena					•	•
verde sottobosco / džungla(-zelena)	▼	▼				
verde smeraldo / smaragdnozelen	▼	▼	•	•	•	•
verde ♣ turchese / ♣ tirkiznozelen			•	•	•	•
verde turchese chiaro / svetla tirkiznozelen					•	•
verde Veronese / Paolo Veroneze-zelena			•	•		
verde vescica / bešika-zelena			•	•		
(rosso) ♣ vermiglio / ♣ jarkocrvena	▼	▼				
vermiglione / cinober			•	•	•	•
viola / ljubičasta			•	•	•	•
violetto / ljubičasta	▼	▼				
violetto bluastr			•	•		
violetto di cobalto / kobaltmoljubičasta			•	•	•	•
violetto di Parma / parma-ljubičasta			•	•	•	•
violetto opaco / tamnoljubičasta					•	•
violetto rossastro / crvenkastoljubičasta			•	•		
(rosso) vino / vino (-crvena)	▼	▼				
zaffiro opaco / tamni safir					•	•

Tabela 1. Hromonimi prisutni u Atlasu boja Zingarelli.

U *Tabeli 1* navedeno je ukupno 234 hromonima. Možemo da primetimo da boje, isto kao i obične reči u rečniku, često imaju nove nazive i nova značenja¹². Među mnogim bojama unetim u *Zingarelli*, počev od 2002, navodimo *kajsija*, *citron*, *zlatna*, *terakota* i brojne varijante *zelene* (*šuma*, *jabuka*, *biser* itd.). Ova boja ima i gradacije koje su ušle u *Zingarelli* iz 1987, da bi kasnije bile izostavljene iz ADC-a (kao *kadmijum-zelena*, *ko-baltnozeleno*). Na primer, isto važi i za različite gradacije *crvene* (*anđeoska*, *kadmijum svetla* i *tamna*, *ptica* itd.). *Tabela 1*, isto tako, pokazuje da nema razlike između *Atlase boja* iz izdanja 2002. i *Atlase boja* iz izdanja 2024. (osim u procentima za štampu u boji, koje ulaze u *Atlas boja* u izdanju iz 2024). Ako pak proširimo posmatranje na ostale *Atlase boja* iz *Tabele 1*, možemo da uočimo da su brojni hromonimi registrovani i izostavljeni u ponovljenim i novim izdanjima rečnika *Zingarelli*.

Pored hromonima koji su ušli u *Atlas boja*, nailazimo i na one kod kojih se pojavljuje prethodno navedeni simbol ▼, kod koga uočavamo razliku između izdanja iz 1983. i izdanja iz 2024. Recimo, mnogo je boja koje su uvrštene u rečnik *Zingarelli* iz 1983, a koje su kasnije izostavljene, kao što su *kreda bela* i neke nijanse *žute* (*banana*, *topaz*, *jaje*) i *plave* (*saracenska*, *žandarm*, *horizont* itd.). Osim toga, u *Tabeli 1* vidimo da su neke boje prisutne kako na *spisku boja*, tako i u ADC-u (npr. *smaragdnozeleno*). S tim u vezi, skrećemo pažnju na nove boje registrovane u *spisku boja* iz rečnika *Zingarelli* 2024. (u zagradi, boja na koju se odnosi): *jastog(-crvena)*, *gavran(-crna)*, *ebanovina(-crna)*, *konop(-smeđa)*.

Među brojnim nijansama iz *Tabele 1*, nailazimo na puno primera koji odgovaraju onome što smatra Papini u vezi sa opisima koji pokrivaju upotrebu i opštepoznate pojmove koje prosečni korisnik razume. U suštini, ovi opisi pozivaju se na analogiju (BAZZANELLA 2008: 29). Kada je reč o *žutoj*, na primer, razlikujemo *žutu kao zlato* i *žutu kao limun* (koje u skladu s tim vode do *zlatnožute* i *limun-žute*). S tim u vezi, trudimo se da isključimo referencu na metaforu, kao skraćeno poređenje, „similitudine accorciata” (GHIAZZA – NAPOLI 2007: 243) ili „similitudine abbreviata” (MORTARA GARAVELLI 2010: 10; CATRICALÀ 2012: 22), jer, prema Mortara Garaveliju, da bi se radilo o metafori neophodno je

[...] sažimanje poređenja: jedan entitet se identifikuje sa nekim drugim sa kojim se poredi. Odavde potiče i definicija metafore kao 'skraćenog poređenja': 'Taj dečko je verica' = 'okretan i brz kao verica' [...] (MORTARA GARAVELLI 2010: 10).

¹² Skrećemo pažnju da je u *Tabeli 1* boja *primarni cijan* u rečniku *Zingarelli* 1987–1994 registrovan kao *plava primarni cijan*, dok je *primarna magenta* u izdanju iz 1987. registrovana kao *crvena primarna magenta*.

¹³ Naš prevod.

U našem slučaju, međutim, nedostaje jedan od entiteta za poređenje koji metafora zahteva. Na primer, za *safir plavu* možemo da kažemo da je ta nijansa *plave kao*, *slična* ili da *odgovara* boji safira, pri čemu smo napravili analogiju, kao u primeru *kravata safirnoplave boje*. Tako da nisu prihvatljive rečenice kao *ta bluza je safir*, budući da nedostaju uslovi za poređenje kako bi se napravilo *skraćeno poređenje* kao iz citata Mortara Garavelija. Štaviše, nastaje ona raznolikost boja koja, smatra Arkandeli, „[...] pridružuje određenoj boji konkretan referent prema retoričkim modalitetima analogije: *nebo plava*, *karamel bež* [...]” (ARCANGELI 2008: 70).

U drugim slučajevima, međutim, uočavamo unos boja koje su izražene samo preko drugog termina analogije (ARCANGELI 2008: 71), kao na primer: *kardinal*, *nar-* ili *granat-crvena*, *malina*. One (u rečniku *Zingarelli*) odgovaraju ovim redom sledećim gradacijama *crvene*:¹⁴

cardinale [...] che ha il colore rosso porpora caratteristico delle vesti cardinalizie: *rosso cardinale* [...]; *granata* [...] detto di un colore rosso scuro simile a quello dei semi del melograno: *un tappeto granata* [...]; *lampone* [...] particolare tonalità di rosso intenso, simile a quella dei lamponi [...].

Izvod 7. Vocabolario *Zingarelli* 2024.

U hromonimima se uočava prelazak sa imenice na pridev (nepromenljiv). Naime, imena boja često se navode posle imenice i navode se u jednini (*kanarinac* majica, *kamila* šal, *cigla* haljina itd.). To su sledeće boje, navedene samo u službi prideva u glavnom delu rečnika *Zingarelli*: *albicocca* 'kajsija', *bigio* 'siva', *ultramarino* 'ultramarin', *canarino* 'kanarinac', *cardinale* 'kardinal', *cedro* 'citron', *ciclamino* 'ciklama', *cioccolata* 'čokolada', *corvino* 'gavran', *cromo* 'hrom', *écru* 'konop', *fragola* 'jagoda', *gesso* 'kreda', *granata* 'nar', *latte* 'mleko', *latteo* 'mlečna', *lattiginoso* 'beličast', *limone* 'limun', *mattone* 'cigla', *niveo* 'snežno', *paglierino* 'slamnat', (svetložuta), *perla* 'biser', *pulce* 'buva', *rame* 'bakar', *ruggine* 'rđa', *sangue* 'krv', *tabacco* 'duvan', *talpa* 'krtica', *testa di moro* 'crnačka glava', *bandiera* 'zastava', *pisello* 'grašak', *vino* 'vino'. Ove odrednice, kako smatra Arkandeli, odgovaraju jednoj vrsti hromonima koja potire element boje (ostavljajući samo drugi termin analogije da preživi) i odustaje od njega od samog početka, kao na primer: *acquamarina* 'akvamarin', *albicocca* 'kajsija', *ambra* 'čilibar' i *aragosta* 'jastog' (ARCANGELI 2008: 71).

Hromonimi iz poslednjih izdanja rečnika *Zingarelli* kojih nema u prethodnim izdanjima predstavljaju neose-

¹⁴ „kardinal [...] koji ima purpurnu boju tipičnu za kardinalske odežde: *purpurnocrvena* [...]; *granat tamnocrvena* [...] koja se odnosi na tamno crvenu boju sličnu semenima nara: *tepih granat tamnocrvene boje* [...]; *malina* [...] posebna nijansa izrazito crvene, slična nijansi maline [...]” (naš prevod).

mije (BARBI 2018: 611–964) jer već postojeća reč dobija novo značenje. Izuzetak predstavlja *écru* 'konop', odrednica već zabeležena u izdanju iz 1970, koja pak u izdanju iz 2015. označava i „[...] boju koja podseća na boju užeta i kanapa [...]” (BARBI 2018: 1960).

Sledeće odrednice, predstavljene zajedno sa etimologijom unetom u izdanje iz 2024, predstavljaju naziv koji odgovara mestu i smatramo da kao takve mogu biti svrstane među one odrednice koje Mortara Garaveli naziva *metonimijama simbola* i tvrdi da „zbog stvari koju simbolizuju one imaju veoma široko polje primene” (MORTARA GARAVELLI 2010: 19–20):

avana «dal colore dei sigari dell'Avana, capitale della repubblica di Cuba [...]», **bordeaux** «dal n. della città di Bordeaux, nella Francia sud-occidentale, in lat. Burdigala, di oscura interpretazione [...]», **magenta** «da Magenta, luogo della sanguinosa battaglia (1859), con allusione al sangue che vi fu sparso [...]», **lacca solferino** «da Solferino, luogo della sanguinosa battaglia (1859)» [...] ¹⁵.

Izvod 7. Vocabolario Zingarelli 2024.

Ove metonimije ne mogu se svrstati u jedinstven obrazac, jer zavise od konteksta u kome se koriste.

U rečniku Zingarelli iz 2024. godine prisutne su određene metonimije koje se, po našem mišljenju, odnose na uzajamno-zavisne veze, odnosno *vlasnik – materijalno ili moralno vlasništvo* (MORTARA GARAVELLI 2010: 18–19): *bruno Van Dyck* 'Van Dajk-braon' i *verde Veronese* 'Paolo Veroneze-zelena', boje koje duguju ime odgovarajućim umetnicima. U drugim slučajevima pak osnovno ime odnosi se na neki geografski pojam: *blu di Parigi* 'pariskoplava', *blu di Prussia* 'pruskoplava', *blu d'oriente* 'orijentalnoplava', *giallo di Marte* 'mars-žuta', *giallo di Napoli* 'napuljskožuta', *giallo indiano* 'indijskožuta', *giallo Senegal* 'senegal-žuta', *lacca Solferino* 'solferino-jarkocrvena', *rosso Magenta* 'magenta-crvena', *marrone Avana* 'havana-braon', *rosa di Parma* 'parma-ljubičastoroze', *rosso di Pozzuoli* 'pocuolocrvena', *terra di Siena* 'sijena mrkožuti oker', *violetto di Parma* 'parma-ljubičasta'. Ovi hromonimi odgovaraju vrsti boja koje, smatra Arkandeli, predstavljaju „[...] prived koji podseća na mesta i predele ili u nekom drugom smislu ima određenu konotaciju [...]. [To] se tiče metaforičke sfere i kao takvo je najbogatije simboličnim značenjima: *kinesko plava* [...] ¹⁶” (ARCANGELI 2008: 71).

Verzije *Atlasa boja* koje su unete počev od rečnika Zingarelli iz 2006. u sebi sadrže i neke sinestezije. Katri-

kala pod sinestezijom podrazumeva „[...] svaku strukturu koja jedan element koji pripada nekom osnovnom čulnom domenu povezuje sa nekim elementom koji se sa tim istim domenom ne može dovesti u vezu [...]” (CATRICALÀ 2012: 23), a nju u *Atlasu boja* možemo da prepoznamo u grupama koje nose naziv *jarke boje* i *mrke (mračne) boje*. Osim toga, upotreba množine nije slučajna. Naime, Katrikala smatra da „[...] se čini da se pribegava češćoj upotrebi množine, odnosno jednine, kako bi se postigla sinestezija [...]” (CATRICALÀ 2012: 26). Pa ipak, u *Tabeli 1* beležimo *bledozelenu (verde pallido)* u jednini koja može da se podvede pod sinesteziju.

Pored toga, Arkandeli smatra da postoji i drugi način da se definiše neka boja, koja uz pomoć „[...] prikladne odrednice, [...] s druge strane, ističe prisustvo nijansi koristeći semantičke polarizacije kao što su mat/sjajno, svetlo/tamno, blede/živo, čisto/prljavo, staro/novo itd: *izbeljena plava*, *izrazitoplava* [...] *starinskoroze* [...] *bledozelena* [...]” (ARCANGELI 2008: 71). Sledi niz hromonima koje su zabeleženi u izdanju iz 2024, a koji predstavljaju semantičke polarizacije: *albicocca chiaro* 'svetla kajsija' / *albicocca opaco* 'tamna kajsija', *blu oltremare chiaro* 'svetla ultramarin' / *blu oltremare scuro* 'tamna ultramarin', *giallo cadmio chiaro* 'svetla kadmijum-žuta' / *giallo cadmio scuro* 'tamna kadmijum-žuta', *giallo cromo chiaro* 'svetla hrom-žuta' / *giallo cromo scuro* 'tamna hrom-žuta', *grigio chiaro* 'svetlosiva' / *grigio scuro* 'tamnosiva', *lavanda chiaro* 'svetla lavanda' / *lavanda opaco* 'tamna lavanda', *rosso cadmio chiaro* 'svetla kadmijum-crvena' / *rosso cadmio scuro* 'tamna kadmijum-crvena', *terra di Siena bruciata* 'pečeni mrkožuti oker' / *terra di Siena naturale* 'mrkožuti oker prirodni' / *terra di Siena naturale* 'mrkožuti oker prirodni' / *terra di Siena naturale* 'pečena sijena' / *terra di Siena naturale* 'pečena sijena', *terra d'ombra bruciata* 'pečena terra ombra' / *terra d'ombra naturale* 'terra ombra prirodna', *verde cinabro chiaro* 'svetla cinober-zelena' / *verde cinabro scuro* 'tamna cinober-zelena', *verde permanente chiaro* 'svetla permanent zelena' / *verde permanente scuro* 'tamna permanent zelena'.

Pored navedenih semantičkih polarizacija, uočili smo i brojne primere u kojima one nisu potpuno navedene, jer je utvrđeno postojanje samo jedne njene polovine: *arancio chiaro* 'svetlonarandžasta', *azzurro opaco* 'tamnoplava', *lacca di garanza scura* 'tamna broć-crvena', *lampone opaco* 'tamna malina', *lilla opaco* 'tamnolila', *marrone scuro* 'tamnobraon', *rosa chiaro* 'svetloroze', *verde acqua opaco* 'tamna vodenozelena', *verde cadmio chiaro* 'svetla kadmijum-zelena', *verde turchese chiaro* 'svetla tirkiznozelen', *violetto opaco* 'tamnoljubičasta', *zaffiro opaco* 'tamni safir'.

Pored hromonima koji su postepeno ulazili u različita izdanja rečnika Zingarelli, ima i dosta onih koji su to-

¹⁵ *avana svetlosmeđa* „odnosi se na boju tompusa iz Havane, glavnog grada Republike Kube [...]”, *bordo* „odnosi se na grad Bordo (lat. Burdigala), koji se nalazi u jugozapadnom delu Francuske, nejasnog tumačenja [...]”, *magenta* „potiče od imena mesta Magenta, gde se odigrala krvava bitka (1859), a odnosi se na krv koja je tu prolivena [...]”, *solferino jarkocrvena* „odnosi se na Solferino, mesto krvave bitke (1859)” [...] (naš prevod).

¹⁶ Naš prevod.

kom različitih prerada izbacivani iz *Atlase boja*, kao što su na primer: *amaranto* 'amarant', *blu azzurro manganeso* 'mangan-plava', *blu ceruleo* 'svetloplava', *blu di Prussia* 'pruskoplava', *blu d'oriente* 'orijentalnoplava', *blu notte* 'noćnoplava', *blu oltremare chiaro* 'svetla ultramarin', *bruno Van Dyck* 'Van Dajk-braon', *rosso corallo* 'korálnocrvena', razne nijanse žute, razne nijanse *terra ombre*, razne nijanse zelene, kao i *ljubičaste*. S druge strane, među bojama koje su zabeležene počev od 2002. godine, primećujemo dosta nijansi *kajsije* i *narandžaste*, pored različitih nijansi *svetloplave*, *tamnoplave*, *limun-žute (cedro)*, *crvene*, *lavande*, *roze*, kao i različitih nijansi *mrkožutog okera (siena)*, dok su nesumnjivo prisutne brojne nijanse *sive* i *zelene*. Može se zapaziti da je nestanak ili pak unos novih hromonima u skladu sa De Maurovom idejom da se stalna inovativnost u svakom jeziku zasniva na nastanku novih reči i prevazilaženju starih (DE MAURO 2006: 107). U vezi s tim, predstavljamo sledeće hromonime koje smo sugerisali leksikografima rečnika Zingarelli¹⁷, a koji su trenutno u fazi procene za eventualno uvršćivanje u sledeća izdanja ovog rečnika: *cipria* 'puder', *lavanda (2)* 'lavanda', *panna (1)* 'pavlaka', *terracotta* 'terakota'¹⁸; šest nijansi zelene, a to su: *verde muschio* 'mahovina-zelena', *verde militare* 'vojničkozelena', *verde acido* 'kiselozelena' i *verde menta* 'nana-zelena', *verde avocado* 'avokado-zelena' i *verde salvia* 'žalfija-zelena'; dve nijanse bele: *bianco ghiaccio* 'ledenobela' i *bianco sporco* 'prljavobela'; dve nijanse sive, *grigio pietra* 'kamen-siva' i *grigio cemento* 'cement-siva'; dve nijanse žute, *giallo zafferano* 'šafra-žuta' i *giallo sole* 'sunce-žuta'; dve nijanse plave, *blu mare* 'morsko-plava' i *blu denim* 'teksas-plava'; tri nijanse crvene, *rosso pomodoro* 'paradajz-crvena', *rosso Ferrari* 'ferari-crvena' i *rosso fuoco* 'vatreocrvena'; jedna nijansa roze, *rosa polvere* 'prašnjavoroze' i pridev *fluo* (uključujući i sinonim *neon*, pri čemu se oba odnose na fluorescentne boje), koji se naročito odnosi na *arancio* (narandžastu), *verde* (zelenu), *rosa* (roze) i *giallo* (žutu). Ove naše preporuke deo su generalne revizije *Atlase boja* i pojmova koji se tiču boja u ovom rečniku i potvrda su stalne evolucije hromonima, kao i svih drugih odrednica u ovom rečniku.

5. Zaključna razmatranja

Atlas boja predstavlja jedini primer slikovitog prikaza posvećenog bojama u rečnicima italijanskog jezika. Istraživanjem smo došli do podatka da se prvi put objavio u izdanju rečnika Zingarelli iz 1987. Izdanje ovog rečnika iz 2002. donosi bitnu promenu jer dobijamo mogućnost da zapazimo nova imena boja i novu podelu

različitih zabeleženih nijansi. Zingarelli iz 2006. biva dodatno poboljšan jer se uvode procenti boja izraženi pomoću štampe u boji (koriste se boje *cijan*, *magenta*, *žuta* i *crna*) koji se navode ispod svakog hromonima. Ova dodatna informacija omogućava da se primeni kriterijum objektivnosti koji do tada nije dostigao nijedan italijanski rečnik i koji, po našem uverenju, zajedno sa slikama iz *Atlase boja*, predstavlja odgovor na probleme na koje je ukazao Papini (1977: 314) u vezi sa sposobnošću leksikografa da opišu boje. Osim toga, štampa u boji omogućava nam da odredimo gotovo neprimetne postepene prelaze boja i tako rešimo nedoumice na koje ukazuje Aprile (2005: 30). U više slučajeva, kao što smo primetili na primeru *crvene* boje iz našeg korpusa, postoje opisi koji se oslanjaju na stručni jezik (pre svega na oblast fizike), što prosečnom korisniku može da predstavlja prepreku za razumevanje.

Broj od 234 hromonima koji se nalaze u *Tabeli 1* ukazuje na razvoj *Atlase boja* u vremenskom periodu od 1987. do 2024. godine. Ovo poređenje pokazuje da u vremenskom periodu od gotovo četiri decenije, *Atlas boja* iz 2024. beleži iste odrednice kao i rečnik Zingarelli iz 2002. Uprkos tome, u nova izdanja koja smo analizirali uneti su brojni hromonimi, ali je isto tako i veliki broj njih nestao.

Pored toga, postoje bitne razlike među hromonimima navedenim u glavnom delu rečnika i onima koji se nalaze u spiskovima boja iz 1983. i 2024. godine predstavljenim u prve dve kolone *Tabele 1*. Primetili smo da se nazivi hromonima, kako u *Atlasima boja* koje smo analizirali, tako i u spiskovima boja, zasnivaju pre svega na analogiji (ARCANGELI 2008: 70–71), zatim na metonimiji (MORTARA GARAVELLI 2010: 18–20) i u manjoj meri na sinesteziji (CATRICALÀ 2012: 26).

Kada se uzmu u obzir hromonimi, očigledan je stalni razvoj jezika, i kao i u slučaju drugih reči, njega karakterišu novonastale i zastarele reči (DE MAURO 2006: 107), koje su dokaz vitalnosti samog jezika. U tom smislu, upravo hromonimi koje smo sugerisali leksikografima rečnika Zingarelli predstavljaju znak ove vitalnosti.

Literatura

- APRILE, Marcello (2005). *Dalle parole ai dizionari*. Bologna: Il Mulino.
- ARCANGELI, Massimo (2008). *Il linguaggio pubblicitario*. Roma: Carocci.
- BANDIERA, Giovanna, BONOTTO, Francesca, BELLAMIO, Sofia (2017). *Pubblicità: manuale imperfetto*. Padova: libreriauniversitaria.it edizioni. <<https://books.google.it/>>.
- BARBI, Maurizio (2018). *Neologismi e neosemie nel vocabolario Zingarelli: un confronto sincronico tra la Decima edizione (1970) e la ristampa della Dodicesima edizione (2015)* (neobjavljena doktorska disertacija). Beograd: Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet.

¹⁷ Već nekoliko godina imamo čast i zadovoljstvo da sarađujemo sa leksikografima rečnika Zingarelli. Stoga ovaj rad posvećujemo njima.

¹⁸ Ove boje i nijanse, kao i ostale, sugerisali smo leksikografima rečnika Zingarelli između 2023. i prve polovine 2024. godine.

- BAZZANELLA, Carla (2008). *Linguistica e pragmatica del linguaggio*. Roma–Bari: Laterza & Figli Spa.
- BERLIN, Brent, KAY, Paul (1969). *Basic color terms. Their universality and evolution*. Los Angeles: University of California Press.
- CANNELLA, Mario (2010). *Lessicografo*. Bologna: Zanichelli.
- CATRICALÀ, Maria (2012). Sinestesie, monoestesie e linguistica: temi e problemi. In: Maria Catricalà (a cura di), *Sinestesie e monoesiesie* (pp. 19–51). Milano: Franco Angeli.
- DE MAURO, Tullio (2006). *Dizionario di parole del futuro*. Roma–Bari: Laterza.
- GHIAZZA, Silvana, NAPOLI, Marisa (2007). *Le figure retoriche*. Bologna: Zanichelli.
- ITTEN, Johannes (1990). *Arte del colore*. Milano: il Saggiatore.
- LAZAREVIĆ, Radmila (2013). La traduzione dei termini cromatici dall'italiano in serbo e viceversa. *Italica belgradensia*, 1, 227–234.
- MARELLO, Carla (1996). *Le parole dell'italiano. Lessico e dizionari*. Bologna: Zanichelli.
- MORTARA GARAVELLI, Bice (2010). *Il parlar figurato*. Roma–Bari: Editori Laterza.
- PAPINI, Gianni A. (1977). *Parole e cose. Lessicologia italiana*. Firenze: Sansoni.
- ŠIPKA, Danko (2022). *The Geography of Words*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNOLD, Max (1950). *Della pittura*. Milano: Bompiani.
- HOEPLI (n.d.). *Hoepli*. <https://www.grandidizionari.it/Dizionario_Italiano/>. [04.04.2024]
- GARZANTI (n.d.). *Garzanti*. <<https://www.garzantilinguistica.it/>>. [29.02.2024]

Leksikografski izvori

- DARDANO, Maurizio (1980). *Nuovissimo Dardano. Dizionario della lingua italiana*. Roma: Armando Curcio Editore.
- DEVOTO, Giacomo, OLI, Gian Carlo (1990). *Il dizionario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier.
- DEVOTO, Giacomo, OLI, Gian Carlo (2006). *Il Devoto–Oli 2007*. Firenze: Le Monnier.
- DE FELICE, Emidio, DURO, Aldo (1993). *Vocabolario italiano*. Torino: Società Editrice Internazionale.
- DE MAURO, Tullio (2000). *De Mauro. Il dizionario della lingua italiana. Tavole*. Torino: Paravia Bruno Mondadori Editori.
- DE MAURO, Tullio (2000). *De Mauro. Il dizionario della lingua italiana*. Milano: Paravia Bruno Mondadori Editori.
- GARZANTI (1998). *Garzanti italiano. Il grande dizionario della lingua italiana*. Milano: Garzanti Editore.
- KLAJN, Ivan (2006). *Italijansko–srpski rečnik*. Beograd: Nolit.
- PALAZZI, Fernando, FOLENA, Gianfranco (1995). *Dizionario della lingua italiana*. Torino: Loescher Editore.
- SABATINI, Francesco, COLETTI, Vittorio (1997). *DISC Dizionario Italiano Sabatini–Coletti*. Firenze: Giunti.
- VIDIĆ, Jasna, ĐOROVIĆ, Danijela, NIKOLIĆ, Marina (2018). *Višejezični terminološki rečnik Istorije umetnosti*. Beograd: Filozofski fakultet.
- ZINGARELLI, Nicola (1983). *Lo Zingarelli Gigante. Vocabolario della lingua italiana. Undicesima edizione*. Bologna: Zanichelli.
- ZINGARELLI, Nicola (1984, 1987, 1989, 1990, 1991). *Vocabolario della lingua italiana. Undicesima edizione*. Bologna: Zanichelli.
- ZINGARELLI, Nicola (1994, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2005, 2006, 2008, 2010, 2015, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024). *Vocabolario della lingua italiana. Dodicesima edizione*. Bologna: Zanichelli.

Leksikografski mrežni izvori

- TRECCANI (n.d.). *Treccani*. <<https://www.treccani.it/vocabolario/>>. [29.02.2024]
- DE MAURO, Maurizio (n.d.). *De Mauro*. <<https://dizionario.internazionale.it/>>. [29.02.2024]
- SABATINI, Francesco, COLETTI, Vittorio (n.d.). *Dizionario di Italiano online | Corriere.it*. <https://dizionari.corriere.it/dizionario_italiano/>. [29.02.2024]

Maurizio Barbi

**The *Atlas of Colours*
in the Eleventh and Twelfth Editions of the *Zingarelli* Dictionary:
Evolution and Characteristics**

(Summary)

In this article we observe the registration of colours and their various shades in the *Zingarelli* dictionary, the most prestigious dictionary of the Italian language, with publications spanning over the course of more than one century. The task of recording colors and their shades poses both challenges and opportunities for lexicographers, as their goal is to ensure that the average user understands the correct meanings of the terms. Our research focused on a large corpus of Italian dictionaries, and we found that *Zingarelli* is the only one to feature a dedicated section on colors, called the *Atlas of Colours*. This section not only provides the name of each registered color, but also an image of the color itself. Based on our findings, the *Atlas of Colours* was first included in the 1987 reprint (Eleventh Edition) of *Zingarelli*, and it was later updated in the Twelfth Edition. In particular, in *Zingarelli* 2002, we observe a new subdivision of colours and different shades and, starting from *Zingarelli* 2006, the respective percentages of four-colour process (CMYK) are added to each chromonym. This is not just a formal improvement, as these percentages provide objective data, which make each chromonym recorded in the *Atlas of Colours* unmistakable. To understand the evolution and characteristics of the *Atlas of Colours*, we have included in a table the chromonyms attested in some representative editions and reprints of *Zingarelli* (1987, 1994, 2002, 2024). This comparison showed that the *Zingarelli* 2002 has the same chromonyms recorded in the *Zingarelli* 2024, even if the percentages of four-colour process (CMYK) are included in the latter. The chromonyms in the table have been accompanied by those recorded in the colour lists included in the *Zingarelli* 1983 and the *Zingarelli* 2024, for a total of 234 chromonyms. This comparison allows us to understand which chromonyms were introduced during the various editions of *Zingarelli*, as well as those which were removed. Furthermore, significant differences were found between the chromonyms recorded in the colour lists of *Zingarelli* 1983 and *Zingarelli* 2024. In the first, for example, chromonyms are reported that were removed before the Twelfth edition, while in the second we report chromonyms that arose in followed by the Eleventh edition. In many cases, the names of chromonyms refer above all to analogy (ARCANGELI 2008), but also to metonymy (MORTARA GARAVELLI 2010) and to a lesser extent to synesthesia (CATRICALÀ 2012). In addition to the colours included in the *Atlas of Colours*, some chromonyms suggested by the author to the lexicographers of the *Zingarelli* dictionary have also been listed. These colours could be included in upcoming *Zingarelli* reprints. The introduction of new colours, as well as new words, represents an example of the vitality of a language, made up, as De Mauro reminds us, of new formations and obsolescence (DE MAURO 2006).